

Εργαστήριο Δημογραφικών και Κοινωνικών Αναλύσεων, Πεδίον Άρεως, Βόλος, 38334,
http://www.ldsagr/, demolab@uth.gr, +302421074432-33

Νοικοκυριά και οικογένειες στην Ελλάδα

Σταματίνα Κακλαμάνη, Μαρί-Νοέλ Ντυκέν

Στην Ελλάδα το πρότυπο της οικογένειας που αποτελείται από το παντρεμένο ζευγάρι με παιδιά, συνιστά την συχνότερη μορφή συμβίωσης και ο αριθμός των παιδιών συσχετίζεται με την μορφή της οικογένειας: σε οικογένειες με παντρεμένα ζευγάρια επικρατούν αυτές με δύο παιδιά, ενώ στους συμβιούντες και στις μονογονεϊκές οικογένειες συνήθως υπάρχει ένα παιδί. Εάν ληφθούν υπόψη η δομή και η ηλικιακή διάρθρωση των οικογενειακών συμβιώσεων στη χώρα μας, καθίσταται ισχυρή η υπόθεση ότι οι συγγενικοί δεσμοί χαρακτηρίζονται από υψηλή πυκνότητα καθώς και ισχυρή συνοχή.

Γενικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού και των νοικοκυριών στην Ελλάδα

Σύμφωνα με την απογραφή του 2001 ο συνολικός πληθυσμός της Ελλάδας ανέρχεται σε 10.934.097 άτομα. Εξ αυτών το 94% (10.266.004) εντάσσεται σε ιδιωτικά νοικοκυριά¹. Από τους διαμένοντες στα νοικοκυριά αυτά το 83% του μόνιμου πληθυσμού των ιδιωτικών νοικοκυριών (Πίνακας 1). Η διαπίστωση αυτή καθιστά ισχυρή την υπόθεση ότι στην Ελλάδα κάποια χαρακτηριστικά των οικογενειών μπορούν να προσεγγιστούν μέσω της μελέτης των ιδιωτικών νοικοκυριών. Η προσέγγιση δεν καταλήγει σε σημαντικό στατιστικό σφάλμα δεδομένου ότι, από τη σύγκριση της κατανομής ανά τύπο συμβίωσης ιδιωτικών νοικοκυριών της μιας οικογένειας με την αντίστοιχη κατανομή των οικογενειών, φαίνεται ότι, οι δύο αυτές κατανομές σχεδόν ταυτίζονται.

Εξετάζοντας την μορφή των ιδιωτικών νοικοκυριών διαπιστώνεται ότι κυριαρχούν εκείνα που αποτελούνται από μία μόνον οικογένεια (73%) και σε αυτά εντάσσεται το 83% του μόνιμου πληθυσμού των ιδιωτικών νοικοκυριών (Πίνακας 1). Η διαπίστωση αυτή καθιστά ισχυρή την υπόθεση ότι στην Ελλάδα κάποια χαρακτηριστικά των οικογενειών μπορούν να προσεγγιστούν μέσω της μελέτης των ιδιωτικών νοικοκυριών. Η προσέγγιση δεν καταλήγει σε σημαντικό στατιστικό σφάλμα δεδομένου ότι, από τη σύγκριση της κατανομής ανά τύπο συμβίωσης ιδιωτικών νοικοκυριών της μιας οικογένειας με την αντίστοιχη κατανομή των οικογενειών, φαίνεται ότι, οι δύο αυτές κατανομές σχεδόν ταυτίζονται.

Εξετάζοντας περαιτέρω τα νοικοκυριά (Πίνακας 1) διαπιστώνουμε καταρχάς ότι:

α) το ποσοστό αυτών όπου συμβιώνουν δύο ή περισσότερες οικογένειες (πολυεστιακά νοικοκυριά) είναι ιδιαίτερα χαμηλό (3% του συνόλου των ιδιωτικών νοικοκυριών) ενώ στην ομάδα αυτή καταγράφεται και το υψηλότερο ποσοστό των νοικοκυριών με ηλικιωμένα μέλη (το 63% των πολυεστιακών νοικοκυριών περιλαμβάνει ένα τουλάχιστον άτομο άνω των 65 ετών).

β) Τα νοικοκυριά άνευ οικογένειας (μονομελή ή πολυμελή) έχουν αυξημένο ειδικό βάρος καθώς αποτελούν, το 2001, το 24% του συνόλου των ιδιωτικών νοικοκυριών της χώρας. Όσον αφορά την δημογραφική τους σύνθεση, τα νοικοκυριά αυτά αποτελούνται κατά 44% από ηλικιωμένα άτομα (άνω των 65 ετών), συνήθως δε γυναίκες (65+ ετών: 53% και 75+ ετών: 24%).

γ) Η πλειοψηφία των νοικοκυριών με μία μόνον οικογένεια (73% του συνόλου των ιδιωτικών νοικοκυριών) αποτελείται από νοικοκυριά με πυρηνική οικογένεια (δηλ. οικογένεια που αποτελείται από ένα ζευγάρι με ένα τουλάχιστον παιδί). Στην περίπτωση αυτή δεν γίνεται διάκριση ανάμεσα στη βιολογική οικογένεια και στην οικογένεια που προέκυψε από δεύτερο γάμο ενός εκ των δύο συζύγων.

δ) Στο εσωτερικό των νοικοκυριών μιας μόνον οικογένειας το ποσοστό των νοικοκυριών που αποτελούνται από οικογένειες με έναν μόνο γονέα ανέρχεται μόλις στο 12% του συνόλου των νοικοκυριών μιας οικογένειας και έχουν στην πλειονότητά τους ως αρχηγό τη μητέρα.

Πίνακας 1. Πληθυσμός και νοικοκυριά ανά τύπο ιδιωτικού νοικοκυριού (ποσοστά επιμερισμένα ανά υποσύνολο)

Τύπος ιδιωτικών νοικοκυριών	Πληθος	Μέλη	Ιδιωτικά νοικ. (%)	Πληθυσμός ιδιωτ. νοικ. %	Κατανομή νοικ. μιας οικογένειας	Κατανομή οικογενειών
ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ	3.664.392	10.266.004	100	100		
ΝΟΙΚΟΚ. ΑΝΕΥ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	865.199	1.080.374	24	11		
Νοικοκυριά ενός ατόμου	723.660	723.660	84	67		
Γυναίκες	458.964	458.964	63	63		
Άνδρες	264.696	264.696	37	37		
Πολυμελή νοικοκυριά	141.539	356.714	16	33		
ΝΟΙΚΟΚ. ΜΙΑΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	2.697.141	8.597.409	73	83	100	100
Ζευγάρι χωρίς παιδιά	830.990	1.787.762	31	21	31	32
Παντρεμένοι	783.205	1.683.681	94	94	29	30
Συμβιούντες	47.785	104.081	6	6	2	2
Ζευγάρι με παιδιά	1.547.488	5.985.385	57	70	57	56
Παντρεμένοι	1.525.093	5.900.323	99	99	57	55
Συμβιούντες	22.395	85.062	1	1	1	1
Μόνος γονέας	318.663	824.262	12	10	12	12
Μόνη μητέρα	267.716	689.635	84	84	10	10
Μόνος πατέρας	50.947	134.627	16	16	2	2
ΠΟΛΥΕΣΤΙΑΚΑ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ	102.052	588.221	3	6		

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή Πληθυσμού 2001

1 Σύμφωνα με τον ορισμό της Eurostat (guidelines censuses, 2001), το ιδιωτικό νοικοκυριό αποτελείται είτε (α) από ένα άτομο που ζει μόνο του σε χωριστή κατοικία ή σε ενοικιαζόμενο χώρο εντός μιας κατοικίας (όμως σε αυτή την περίπτωση, δεν γευματίζει με τους συγκατοίκους του ώστε να αποτελεί μέλος ενός πολυεστιακού νοικοκυριού), είτε (β) από μία ομάδα δύο ή περισσότερων ατόμων τα οποία ζουν κάτω από την ίδια στέγη, μοιράζονται την τροφή και ενδεχομένως άλλα αγαθά αναγκαία για τη ζωή. Δεν είναι όμως απαραίτητο τα μέλη της ομάδας να μοιράζονται και τα εισοδήματά τους.

Μορφές οικογενειακών πυρήνων

Στην Ελλάδα το 2001 καταγράφηκαν 2.904.866 οικογένειες (**Πίνακας 2**) με μέσο μέγεθος τρία άτομα. Οι οικογένειες με παντρεμένο ζευγάρι αποτελούν την μεγάλη πλειοψηφία (85% του συνόλου) ενώ, σε αντίθεση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, η ελεύθερη συμβίωση στη χώρα μας εμφανίζει πολύ χαμηλό ποσοστό (μόλις 3%) και αρκετά χαμηλότερο μέσο μέγεθος (2,5 άτομα). Σύμφωνα με τα ερευνητικά δεδομένα οι συμβιώσεις αυτές στην Ελλάδα αποτελούν τον προθάλαμο του γάμου καθώς το 73% από αυτές καταλήγουν σε γάμο σε διάστημα μικρότερο των 3 ετών² ενώ η μέχρι πρόσφατα θεσμική ανασφάλεια, σε συνδυασμό με την οικονομική ανασφάλεια και την αυξανόμενη ανεργία είναι πιθανότατα οι κύριοι ανασταλτικοί παράγοντες της συμβίωσης³.

Το ποσοστό των οικογενειών που αποτελούνται από έναν μόνον γονέα ανέρχεται στο 12% του συνόλου των οικογενειών στη χώρα μας. Οι οικογένειες αυτές στην πλειονότητά τους έχουν αρχηγό την μητέρα, ενώ το μέσο μέγεθός τους ανέρχεται σε 2,4 άτομα. Εξ αυτών 33% έχουν ανήλικα παιδιά και επομένως εμπίπτουν στον ορισμό της μονογονεϊκής οικογένειας⁴. Από παλαιότερες έρευνες⁵ προκύπτει ότι στην Ελλάδα οι οικογένειες αυτές είναι κυρίως αποτέλεσμα διαζυγίου και δεν συνιστούν σταθερή μορφή οικογένειας, καθώς η πλειονότητά τους καταλήγει σε κάποια νέα μορφή συμβίωσης. Η ερμηνευτική ισχύς των ανωτέρω ερευνητικών δεδομένων δεν φαίνεται να έχει μέχρι σήμερα, ανατραπεί. Παρά το γεγονός ότι, από τα στατιστικά στοιχεία⁶ αναδεικνύονται τα πρώτα σημάδια μελλοντικών αλλαγών ως προς το θεσμό του γάμου, διαπιστώνουμε, με βάση τα προαναφερθέντα, ότι ο τύπος αυτός συμβίωσης παραμένει, το 2001, κυρίαρχος στην Ελλάδα και η κοινωνικά αποδεκτή προϋπόθεση συγκατοίκησης για το ζευγάρι.

Στην πλειονότητα των οικογενειών υπάρχουν παιδιά

Από τις 2.904.866 οικογένειες, στις 1.975.893, ήτοι 68%, υπάρχουν παιδιά⁷ (**Πίνακας 3**). Το ποσοστό όμως των οικογενειών με παιδιά διαφοροποιείται σημαντικά, αναλόγως του τύπου οικογενειακής συμβίωσης. Στα παντρεμένα ζευγάρια το ποσοστό οικογενειών με παιδιά ανέρχεται στο 65% ενώ αντίθετως, τα συμβιούντα ζευγάρια κατά κανόνα δεν έχουν παιδιά. Μελετώντας τις ηλικιακές δομές των ενήλικων μελών των οικογενειών, διαπιστώνεται ότι όταν οι σύζυγοι έχουν παιδιά είναι συνήθως νέοι ηλικιακά, ενώ, αντίθετως, όταν δεν υπάρχουν παιδιά πρόκειται κυρίως για ηλικιωμένα άτομα (29% εξ αυτών είναι άνω των 65 ετών). Στους συμβιούντες η ηλικιακή δομή είναι νεανικότερη σε σύγκριση με τους παντρεμένους, ανεξαρτήτως της ύπαρξης ή μη παιδιών, ενώ οι μόνον γονείς εμφανίζουν μεν την γηραιότερη ηλικιακή δομή, όταν όμως ζουν με δύο ή περισσότερα παιδιά είναι νεότεροι εκείνων που ζουν με ένα παιδί.

Τα παιδιά παραμένουν στην οικογένεια και μετά την ενηλικίωσή τους

Στην πλειονότητα των οικογενειών με παιδιά τα παιδιά είναι ανήλικα (57% του συνόλου των οικογενειών). Το ποσοστό των οικογενειών με παιδιά 18-25 ετών είναι σχετικά υψηλό (19%) και αυτό με ποσοστά μεγαλύτερα των 25 ετών ακόμη υψηλότερο (24%), ενώ οι οικογένειες με παιδιά μικρότερα των 25 ετών αποτελούν το 76% του συνόλου (**Πίνακας 4**). Εκ των προαναφερθέντων φαίνεται ότι η χρονική διάρκεια της εξάρτησης των νέων από τους γονείς, μετά την νόμιμη ενηλικίωση, παρατείνεται πέραν της πενταετίας, διάρκεια που είχε καταγραφεί και σε παλαιότερες σχετικές έρευνες⁸. Τέλος, στις οικογένειες με ένα μόνον γονέα το % των ανήλικων παιδιών είναι σαφώς χαμηλότερο, ειδικότερα δε για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας ενώ υψηλότερο εμφανίζεται το ποσοστό μονογονεϊκών με αρχηγό πατέρα όταν τα παιδιά είναι 18-25 ετών.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η περιγραφή των οικογενειών με παιδιά μεγαλύτερα των 25 ετών (**Πίνακας 4**). Το συγκεκριμένο σχήμα οικογενειακής συμβίωσης εμφανίζεται με υψηλότερη συχνότητα όταν πρόκειται για μόνους γονείς. Η υπόθεση ότι η αποχώρηση από την πατρική στέγη δεν συμβαδίζει με την ενηλικίωση αλλά είναι συνάρτηση άλλων παραγόντων ενισχύεται από το συγκεκριμένο εύρημα. Στο πλαίσιο της «παιδοκεντρικής» ελληνικής οικογένειας η καθυστέρημένη αποχώρηση των νέων από την πατρική κατοικία δεν αποτελεί νέο φαινόμενο και πιθανότατα επιτείνεται τόσο από την παράταση της διάρκειας σπουδών όσο και από την αυξανόμενη ανεργία, με αποτέλεσμα την άνοδο και της μέσης ηλικίας στον πρώτο γάμο⁹.

Ο αριθμός των παιδιών συσχετίζεται με την μορφή της οικογένειας

Οι οικογένειες παντρεμένων ζευγαριών στην πλειονότητά τους έχουν δύο παιδιά, ενώ ελαφρά χαμηλότερο είναι το ποσοστό εκείνων με ένα παιδί. Αντιθέτως, στους άλλους τύπους οικογένειας υπάρχει συνήθως ένα μόνον παιδί (52% των οικογενειών συμπεριλαμβανομένων και 67-68% των μονογονεϊκών οικογενειών). Τέλος το ποσοστό οικογενειών με τουλάχιστον τρία παιδιά, είναι εξαιρετικά χαμηλό στις μονογονεϊκές οικογένειες.

Μέσο μέγεθος ιδιωτικών νοικοκυριών

Εφόσον στην Ελλάδα η συγκατοίκηση πολλών οικογενειών στο ίδιο νοικοκυριό ή ακόμη η παρουσία ατόμων εκτός οικογένειας είναι ουσιαστικά περιθωριακό φαινόμενο, σε επίπεδο νομού, η εκτίμηση του μεγέθους των οικογενειών, μπορεί να προσεγγιστεί έμμεσα, βάσει του μεγέθους των ιδιωτικών νοικοκυριών. Στο σύνολο της χώρας τα νοικοκυριά έχουν κατά μέσο όρο 2,8 άτομα, με αρκετές όμως διαφοροποιήσεις στους νομούς (**Χάρτης 1**). Συγκριτικά υψηλότερο μέγεθος νοικοκυριού εμφανίζεται σε όλον τον ηπειρωτικό κορμό της χώρας στον άξονα από Βορρά (Φλώρινα) προς νότο (Αττική και Βόρειο τμήμα της Πελοποννήσου), με μέγιστες τιμές στην Φλώρινα και την Πιερία στο βόρειο τμήμα και στην Ηλεία, την Ανατολική και Δυτική Αττική στο νότιο τμήμα. Στους 29 από του 54 νομούς καταγράφεται μέσο μέγεθος νοικοκυριού υψηλότερο του εθνικού μέσου όρου.

Μειωμένο εμφανίζεται το μέσο μέγεθος νοικοκυριών, αφενός, στα μεγάλα αστικά κέντρα (Αθήνα, Πειραιά και Θεσσαλονίκη) και, αφετέρου, στα νησιά του Αιγαίου και την Κρήτη (ελάχιστη τιμή: Νομός Λέσβου και Σάμου).

Άτομα που ζουν μόνα (Χάρτης 2)

Στη χώρα μας το ποσοστό των ατόμων που ζουν μόνα δεν ξεπερνά σε εθνικό επίπεδο το 7%, ενώ διαφοροποιήσεις καταγράφονται ανάμεσα στους νομούς καθώς το % αυτό είναι συγκριτικά υψηλότερο σε όλη τη νησιωτική χώρα και ιδιαίτερα στα νησιά του Βορειοανατολικού Αιγαίου, τις Κυκλάδες, τα Δωδεκάνησα και την Κρήτη, ενώ, όπως και στην υπόλοιπη Ευρώπη, το % των ατόμων που ζουν μόνα αυξάνεται στα μεγάλα αστικά κέντρα (Αθήνα, Πειραιά, Θεσσαλονίκη). Τέλος, αν λάβουμε υπόψη το φύλο των ατόμων αυτών, κατά κανόνα πρόκειται για γυναίκες, ενώ η αναλογία των δύο φύλων υπέρ των γυναικών είναι συγκριτικά υψηλότερη στους νομούς που χωροθετούνται στο βόρειο-βορειοδυτικό τμήμα της χώρας.

Ποσοστό των ατόμων 65 ετών και άνω που ζουν μόνα στο σύνολο των ηλικιωμένων (Χάρτης 3)

Όταν πρόκειται για ηλικιωμένους άνω των 65 ετών που ζουν μόνον, οι χωρικές διαφοροποιήσεις είναι σημαντικές καθώς τα % μεγιστοποιούνται στις νησιωτικές και ακριτικές περιοχές, σε νομούς έντονης ορεινότητας και στα αστικά κέντρα, ενώ τα χαμηλότερα ποσοστά καταγράφονται στον ηπειρωτικό κορμό της χώρας στον άξονα από Βορρά προς νότο και ελαχιστοποιούνται στους νομούς με το μεγαλύτερο μέσο μέγεθος ατόμων ανά νοικοκυριό. Εξετάζοντας τέλος την αναλογία των δύο φύλων, η οποία είναι αποτέλεσμα της διαφοράς στο προσδόκιμο επιβίωσης, παρατηρείται ότι η μεγαλύτερη διαφορά υπέρ των γυναικών καταγράφεται στη νησιωτική χώρα, αλλά και στο νότιο-νοτιοανατολικό τμήμα της.

2 Η Χ. Συμεωνίδου (2002 και 2005) υποστηρίζει ότι τα χαμηλά ποσοστά συμβίωσης οφείλονται στο γεγονός ότι το νέο Οικογενειακό Δίκαιο του 1983 δεν θέσπισε κάποιο νομικό πλαίσιο για την συμβίωση, ανάλογο αυτού των άλλων χωρών της Ε.Ε.

3 Η θεσμική κατοχύρωση της ελεύθερης συμβίωσης μέσω του «Σύμφωνου Ελεύθερης Συμβίωσης» (νόμος 3719/2008) είναι εξαιρετικά πρόσφατη και επομένως η συμβολή του συγκεκριμένου νόμου στην περαιτέρω ανάπτυξη του φαινομένου δεν μπορεί ακόμη να εκτιμηθεί.

4 Η μονογονεϊκή οικογένεια αποτελείται από έναν γονέα χωρίς σύζυγο ή σύντροφο με ένα τουλάχιστον ανύπαντρο και εξαρτώμενο παιδί. Η ηλικία μέχρι την οποία το παιδί θεωρείται εξαρτώμενο, έχει προσδιοριστεί να είναι το 18ο έτος. Στην μονογονεϊκή οικογένεια, μπορούν να συμβιώνουν άλλα άτομα όπως οι γονείς του μόνου γονέα (Κογκίδου, 1995).

5 Κογκίδου, op.cit., Μαρτάτου 1996 και 1998α/β.

6 Ποσοστό των γεννήσεων εκτός γάμου (1995: 3,0%, 2007: 5,81%), διαζύγια επί 100 γάμων (1995: 17, 2007: 22).

7 Εφόσον ο όρος «παιδί» δηλώνει την θέση στην οικογένεια, πρόκειται για συμβίωση γονέων με ανήλικα ή/και ενήλικα παιδιά.

8 Μαρτάτου, 1999α και 1999β.

9 Κοτζαμάνης και Σοφιανοπούλου 2009α και 2009β.

Πίνακας 2. Οικογένειες, πληθυσμός και μέσο μέγεθος οικογένειας ανά τύπο συμβίωσης (ποσοστά επιμερισμένα ανά υποσύνολο)

Τύπος οικογένειας	Σύνολο ατόμων στην οικογένεια	Σύνολο οικογενειών	Σύνολο ατόμων στην οικογένεια %	Σύνολο οικογενειών %	Μέσο μέγεθος οικογένειας
Σύνολο	8.772.966	2.904.866	100	100	3
Παντρεμένοι	7.736.763	2.477.566	88	85	3,1
Συμβιούντες	190.178	76.123	2	3	2,5
Μόνη μητέρα	704.950	292.485	8	10	2,4
Μόνος πατέρας	140.535	58.692	2	2	2,4

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή Πληθυσμού 2001, ίδια επεξεργασία

Πίνακας 3. Η ύπαρξη παιδιών στην οικογένεια ανά τύπο οικογένειας

Τύπος οικογένειας	Σύνολο οικογενειών	Οικογένειες χωρίς παιδιά	Οικογένειες με παιδιά	Σύνολο οικογενειών %	Οικογένειες χωρίς παιδιά %	Οικογένειες με παιδιά %
Σύνολο	2.904.866	928.973	1.975.893	100	32	68
Παντρεμένοι	2.477.566	876.033	1.601.533	100	35	65
Συμβιούντες	76.123	52.940	23.183	100	70	30

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή Πληθυσμού 2001, ίδια επεξεργασία

Πίνακας 4. Κατανομή οικογενειών (%) με παιδιά σε συνάρτηση, με την ηλικία των παιδιών

Τύπος οικογένειας	0-6	6-18	18-25	25+	Σύνολο	0-18	0-25
Σύνολο	23	34	19	24	100	57	76
Παντρεμένοι	26	36	19	19	100	62	81
Συμβιούντες	30	39	17	14	100	69	86
Μόνη μητέρα	8	24	18	50	100	32	50
Μόνος πατέρας	9	28	23	40	100	37	60

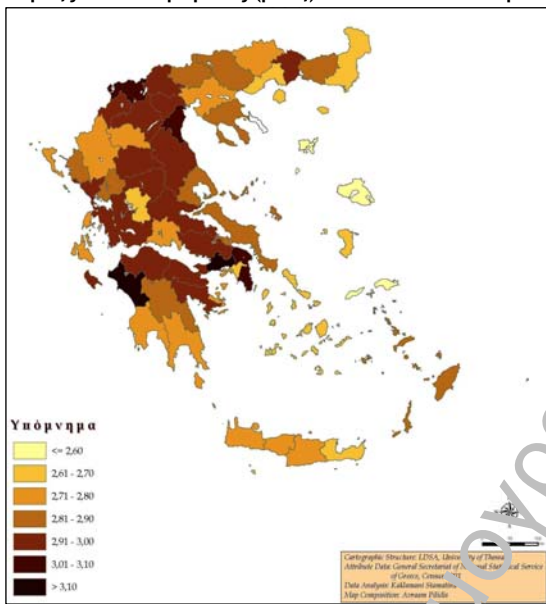
Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή Πληθυσμού 2001, ίδια επεξεργασία

Πίνακας 5: Οικογένειες ανά αριθμό παιδιών, με βάση τον τύπο οικογένειας (ποσοστιαία κατανομή)

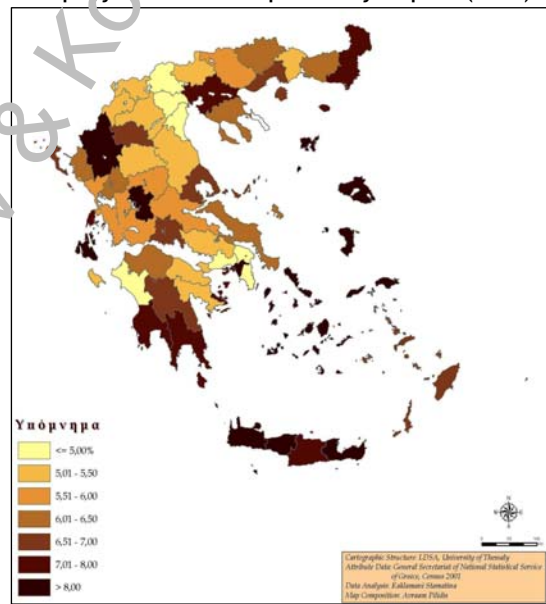
Τύπος οικογένειας	Αριθμός παιδιών			Σύνολο
	1	2	3+	
Σύνολο	47	42	11	100
Παντρεμένοι	42	45	13	100
Συμβιούντες	52	35	13	100
Μόνη μητέρα	17	28	5	100
Μόνος πατέρας	68	27	5	100

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή Πληθυσμού 2001, ίδια επεξεργασία

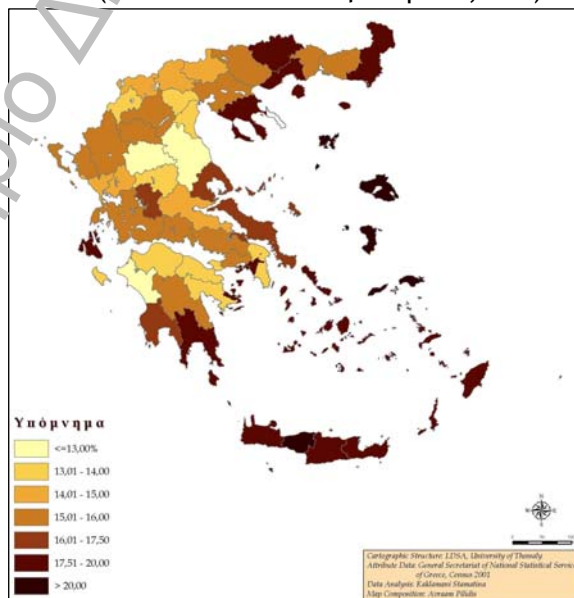
Χάρτης 1: Μέσο μέγεθος (μέλη) ιδιωτικών νοικοκυριών

Χάρτης 2: Ποσοστό ατόμων που ζουν μόνα (2001)

Χάρτης 3: Ποσοστό ατόμων 65 ετών και άνω που ζουν μόνα (% επί του συνόλου των ηλικιωμένων, 2001)

Συμπεράσματα

Σύμφωνα με τα δεδομένα της απογραφής του 2001, η ελεύθερη συμβίωση στην Ελλάδα παραμένει περιθωριακό φαινόμενο και αφορά μόνον το 3% των οικογενειών. Οι οικογένειες με έναν μόνο γονέα ανέρχονται σε 12% του συνόλου των οικογενειών, 33% εξ αυτών έχουν ανήλικα παιδιά και στην πλειοψηφία τους αρχηγός είναι η μητέρα. Επομένως, βάσει των μορφών οικογενειακών πυρήνων που συναντάμε στην Ελλάδα δεν αμφισβητείται το ισχύον πρότυπο συμβίωσης, κατά το οποίο ο γάμος είναι προϋπόθεση συγκατοίκησης για το ζευγάρι.

Η ύπαρξη και ο αριθμός παιδιών συσχετίζονται άμεσα με την μορφή της οικογένειας. Στις οικογένειες παντρεμένων ζευγαριών υπερτερούν αυτές με δύο παιδιά και ακολουθούν εκείνες με ένα παιδί. Στο σύνολο των οικογενειών συμβιωθώντων, το % αυτών που δεν έχουν παιδιά είναι εξαιρετικά υψηλό (70%), ενώ στις οικογένειες συμβιούντων με παιδιά και στις μονογονεϊκές οικογένειες, συνήθως ο αριθμός παιδιών περιορίζεται σε ένα.

Όπως προκύπτει από την ανωτέρω ανάλυση, η εξάρτηση των νέων από τους γονείς μετά την νόμιμη ενηλικίωση, αποτελεί συχνό φαινόμενο: το ποσοστό οικογενειών με ανήλικα παιδιά ανέρχεται σε 43% καθώς η αποχώρηση από την πατρική στέγη συναρτάται με τον γάμο ή/και την επαγγελματική αποκατάσταση των παιδιών.

Στην Ελλάδα, οι μορφές συμβίωσης των οικογενειών, στον βαθμό που αποτυπώνουν πλευρές της σχέσης γονέων και παιδιών, οδηγούν στη διαπίστωση ότι οι συγγενικοί δεσμοί έχουν ενεργό ρόλο στις διευθετήσεις αυτών των μορφών. Οι δεσμοί αυτοί παραμένουν ισχυροί, παρέχοντας, στο πλαίσιο της καθημερινότητας, στήριξη στα εξαρτημένα και ηλικιωμένα μέλη. Επομένως, στη χώρα μας, στο πλαίσιο των κοινωνικών σχέσεων οι οικογενειακές σχέσεις διαδραματίζουν ακόμη, έναν εξαιρετικά σημαντικό ρόλο.

Βιβλιογραφία - Πηγές

Ενθόγλωσση

Eurostat, (2003) Evolution des ménages dans l'Union Européenne: 1995-2025, *Statistiques en bref*, Population et Conditions Sociales, Thème 3, no 24, Eurostat.

Ferrera, M. (1996) The Southern Model of Welfare State in Social Europe", *Journal of European Social Policy*, no 6, pp. 17-37
Lehmann P.- Wirtz C., 2004, « Formes des ménages dans l'U.E. - Parents isolés », *Statistiques en bref*, Population et Conditions Sociales, Thème 3, no 5, Eurostat.

Ελληνόγλωσση

Benoit-Guilbot O., Μαράτου-Αλιπράντη Λ., Σπρώκος Ε., Χατζηγιάννη Α., Τσανίρα Ε. (1998) *Διαδικασίες κοινωνικού μετασχηματισμού στον Πειραιά: Μετακινήσεις, οικογένεια, εργασία*, Ε.Κ.Κ.Ε., Αθήνα.
Κογκίδου, Δ (1995) *Μονογονεϊκές Οικογένειες*, Λιβάνης, Αθήνα.
Κοτζαμάνης, Β. (1997) Η σύσταση και η διάλυση των έγγαμων συμβιώσεων στην Ελλάδα, μια πρώτη προσέγγιση, *Επιθ. Κοινωνικών Ερευνών*, 94, σσ. 61-152.
Κοτζαμάνης Β., Σοφιανοπούλου, Κ (2009α) Η γαμλιότητα των γυναικών στην Ελλάδα: ο θεσμός του γάμου σε κρίση; *Δημογραφικά Νέα*, 3.
Κοτζαμάνης Β., Σοφιανοπούλου, Κ. (2009β) Η γαμλιότητα στην Ελλάδα, τάσεις και προοπτικές, σσ. 153-172 στο: Κοτζαμάνης, Β. (επιμ.) *Η δημογραφική πρόκληση, γεγονότα και διακυβεύματα*, ΕΔΚΑ-Παν. Εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος.
Μαράτου-Αλιπράντη, Λ. (1999α) Οικογενειακή κρίση, μονογονεϊκότητα και κοινωνικός αποκλεισμός: Οι υποχρεώσεις της οικογένειας. Η ελληνική και ευρωπαϊκή εμπειρία, σσ. 547-562 στο: *Κοινωνικές Ανισότητες και Κοινωνικός Αποκλεισμός*, Αθήνα, Ίδρυμα Καράγιωργα.
Μαράτου-Αλιπράντη, Λ. (1998β) *Μονογονεϊκές οικογένειες: Σύγχρονες τάσεις και διλήμματα πολιτικής. Συγκριτική επισκόπηση ανάμεσα στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, *Επιθ. Κοινωνικών Ερευνών*, 95, σσ. 185-208.
Μαράτου-Αλιπράντη, Λ. (1999β) Διαγενεακές σχέσεις στη σύγχρονη εποχή: Θεωρήσεις, τάσεις, πρακτικές, *Επιθ. Κοινωνικών Ερευνών*, 98-99, σσ. 49-76.
Μαράτου-Αλιπράντη, Λ. (1999β) *Η οικογένεια στην Αθήνα: Οικογενειακά πρότυπα και συζυγικές πρακτικές*, Ε.Κ.Κ.Ε., Αθήνα, 194 σ.
Μαράτου-Αλιπράντη, Λ. (επιμ. 2002) *Οικογένειες και Κράτος Πρόνοιας στην Ευρώπη. Τάσεις και προκλήσεις στον 21ο αιώνα*, Gutenberg, Αθήνα, 246 σ.
Μπαλουκός, Δ. (2005) Κρίση της οικογένειας και Δημογραφικοί Μετασχηματισμοί: Θεωρητική αναζήτηση και εμπειρικά πρότυπα», σσ. 47-57 στο: Δ. Ζώμας, Χρ. Καππή, Ο. Παπαλιού, Γ. Παπαπέτρου, Ε. Φαγούλας, (επιμ.) *Το Κοινωνικό Πορτραίτο της Ελλάδας 2003-2004*, ΕΚΚΕ, Αθήνα.
Νόβα-Καλτσούνη, Υ. (επιμ. 2004) *Κείμενα Κοινωνιολογίας του γάμου και της οικογένειας*, Τυπωθήτω - Δασυλόγος, Αθήνα, 389 σ.
Συμεωνίδου, Χ. (2002) *Γάμος - Διαζύγιο, Συμβίωση - Χωρισμός στην Ελλάδα: Αποτελέσματα Έρευνας*, σσ. 115-150 στο: Μαράτου-Αλιπράντη Λ. (επιμ.) *Οικογένειες και Κράτος Πρόνοιας στην Ευρώπη. Τάσεις και προκλήσεις στον εικοστό πρώτο αιώνα*, Gutenberg, Αθήνα.
Συμεωνίδου, Χ. (2006) *Οικογένεια και Γονιμότητα στην Ελλάδα. Ανάλυση κατά Γενεές*, Αθήνα, Σάκκουλας, 275 σ.
Τεπερόγλου, Λ. (2002), *Μετασχηματισμός της οικογένειας*, σσ. 131-136 στο: Μουρίκη Α., Ναούμη Μ., Παπαπέτρου Γ. (επιμ.) *Το Κοινωνικό Πορτραίτο της Ελλάδας 2001*, ΕΚΚΕ, Αθήνα.

Ένας νέος δικτυακός τόπος για όσους ενδιαφέρονται για τις δημογραφικές εξελίξεις στη χώρα μας www.e-demography.gr

Ο δικτυακός αυτός τόπος δημιουργήθηκε πρόσφατα από το Εργαστήριο Δημογραφικών και Κοινωνικών Αναλύσεων (ΕΔΚΑ) με την χρηματοδότηση του ΥΠΕΠΘ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Πρόγραμμα «Πυθαγόρας: Ενίσχυση Ερευνητικών Ομάδων του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας»). Η εφαρμογή καλύπτει ένα σημαντικό κενό στη χώρα μας, αυτό της ύπαρξης σε ψηφιακή μορφή του μεγαλύτερου τμήματος των διαθέσιμων μεταπολεμικά πληθυσμιακών/δημογραφικών δεδομένων αλλά και πλήθους δεικτών που έχουν υπολογισθεί με βάση τα δεδομένα αυτά. Ειδικότερα, στο e-Demography διατίθενται όχι μόνον στοιχεία για τον πληθυσμό της χώρας μας και τις δομές του (κατανομή ανά φύλο και ηλικία, με διαχωρισμό μετά το 1991 σε Έλληνες και αλλοδαπούς) σε όλα τα υφιστάμενα διοικητικά όρια και για όλες τις απογραφές που διεξήχθησαν μετά το 1929, οι εκτιμώμενοι πληθυσμοί στα μέσο-απογραφικά διαστήματα όπως και όλα τα δεδομένα της φυσικής κίνησης της περιόδου 1956-2008 (σε επίπεδο χώρας, περιφέρειας και νομού). Η εφαρμογή ο ψηφιακά διαθέσιμα επίσης πλήθος δεικτών υπολογισμένων στα προαναφερθέντα διοικητικά επίπεδα (δείκτες δομής και εξέλιξης του πληθυσμού, δείκτες γεννητικότητας-γονιμότητας θνησιμότητας γαμλιότητας κλπ) ως και βοηθητικό υλικό τεκμηρίωσης (μεταδεδομένα), υλικό απαραίτητο για την κατανόηση των διαθέσιμων δεδομένων και δεικτών.

Στο e-Demography διατίθενται φυσικά, εκτός από αδρά δεδομένα και δείκτες, γραφικές παραστάσεις και χάρτες που καλύπτουν, αναλόγως της υφάρξεως των στοιχείων, διαφορετικά διοικητικά επίπεδα (από Δημοτικό Διαμέρισμα έως και Περιφέρεια). Ειδικότερα, στα πλαίσια της εφαρμογής που αναπτύξαμε, δώσαμε ιδιαίτερη έμφαση στη θεματική χαρτογράφηση. Παρέχεται έτσι π.χ. στο χρήστη η δυνατότητα επιλογής του αριθμού των κλάσεων των προς ομαδοποίηση δεδομένων, υπάρχει η ευχέρεια παρέμβασης στη χρωματική παλέτα όπως και στη μέθοδο επιλογής των ορίων των κλάσεων (equal interval, quintile κλπ), ενώ δίδεται και η δυνατότητα καθορισμού από τον χρήστη των ορίων και του πλήθους των κλάσεων, κάτι ιδιαίτερα χρήσιμο για έμπειρους ερευνητές για και επιτρέπει την ad hoc ανάλυση των δεδομένων.

Η οργάνωση των διάχυτων μέχρι πρόσφατα δημογραφικών δεδομένων σε μια ενιαία βάση με σαφή γεωγραφική αναφορά δεδομένων που καλύπτουν επτά σχεδόν δεκαετίες, η δημιουργία βάσης μεταδεδομένων ως και πλήθους δεικτών, η γραφική τους απεικόνιση και η μέσω του διαδικτύου διάθεση αυτών, αδρών δεδομένων, δεικτών, γραφημάτων και χάρτων τόσο στην επιστημονική ερευνητική κοινότητα όσο και στο ευρύτερο κοινό, είναι κάτι που υλοποιείται για πρώτη φορά στη χώρα μας. Η πρόσβαση στο e-Demography είναι απλή, απαιτείται η συμπλήρωση μιας φόρμας εγγραφής. Η σκεδίαση του δικτυακού αυτού τόπου επιτρέπει την αξιοποίησή του όχι μόνον από ένα στενό κύκλο επιστημόνων που ενδιαφέρονται για τα δημογραφικά δρώμενα στη χώρα μας, αλλά και από τους λαμβάνοντας αποφάσεις στη δημόσια διοίκηση και τους μελετητές, που συμβάλλουν έμμεσα στις επιλογές και τη λήψη των αποφάσεων αυτών.

Για περισσότερα βλέπε:

ιστοσελίδα ΕΔΚΑ: www.ldsa.gr - ιστοσελίδα έργου: www.e-demography.gr

Νέες εκδόσεις του ΕΔΚΑ στις Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας

Οι Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας εξέδωσαν πρόσφατα δύο νέα βιβλία («Η δημογραφική πρόκληση, γεγονότα και διακυβεύματα» και «Στοιχεία Δημογραφίας»)

Το πρώτο εξ' αυτών (*Η δημογραφική πρόκληση*) είναι ένας συλλογικός τόμος που περιλαμβάνει οκτώ αυτόνομα κείμενα (Ο πληθυσμός του πλανήτη μας, η ΕΕ- από την Ένωση των 6 στην ΕΕ των 27 κρατών-μελών, οι δημογραφικές εξελίξεις στην ΕΕ15 και την Ελλάδα, οι δημογραφικές εξελίξεις στη νεώτερη Ελλάδα (1830-2007), οι προβληματισμοί για την πορεία της γεννητικότητας και της γονιμότητας, η γαμλιότητα στην Ελλάδα, τάσεις και προοπτικές, η θνησιμότητα στην μεταπολεμική Ελλάδα, οι χωρικές διαφοροποιήσεις των σύγχρονων μορφών κινητικότητας στην ύπαιθρο χώρα). Τα κείμενα αυτά, που αναφέρονται κυρίως σε διαφορετικές πτυχές των δημογραφικών-πληθυσμιακών μας εξελίξεων και τις εντάσσουν στο ευρωπαϊκό και διεθνή τους περίγυρο, συνδυάζουν συχνά αναλύσεις που εδράζονται σε επεξεργασία δευτερογενών δεδομένων με την παρουσίαση απόψεων και επιχειρημάτων που λαμβάνουν υπόψη τις αντίστοιχες τάσεις της διεθνούς συζήτησης. Τον τόμο αυτό επιμελήθηκε ο Διευθυντής του ΕΔΚΑ καθ. Βύρων Κοτζαμάνης, συμμετείχαν δε μέλη άρθρα τους και οι κκ. Ε. Ανδρουλάκη, Μ. Νοελ Ντυκέν, Τ. Κακλαμάνη, Γ. Κοτσυφάκης και Κ. Σοφιανοπούλου. Η συμβολή των συγγραφέων αποτέλεσε την καθοριστική παράμετρο στη διαμόρφωση του χαρακτήρα του βιβλίου αυτού που στοχεύει να συμβάλει στην συγκρότηση μιας σαφούς εικόνας για τα δημογραφικά δρώμενα στη χώρα μας.

Η δεύτερη έκδοση (*Στοιχεία Δημογραφίας*) έχει σαν στόχο να εισάγει τον αναγνώστη που δεν έχει ιδιαίτερες γνώσεις μαθηματικών και στατιστικής στην Δημογραφία, να παρουσιάσει με απλό και κατανοητό τρόπο τις βασικές μεθόδους και τεχνικές που χρησιμοποιούνται από την νέα αυτή επιστήμη και να τον εξοικειώσει με αυτές. Το βιβλίο περιλαμβάνει πέντε μεγάλες ενότητες. Η πρώτη -εισαγωγική- αναφέρεται στο αντικείμενο της δημογραφίας και την ιστορική της εξέλιξη ενώ η δεύτερη στις πηγές πληροφοριών και τα δεδομένα που χρησιμοποιεί. Στη τρίτη ενότητα εξετάζεται η μεταβλητή "χρόνος" που υπερέχεται στη μελέτη όλων των δημογραφικών φαινομένων και διευκρινίζονται κάποιες βασικές έννοιες που θεωρούνται προαπαιτούμενες για την κατανόηση των μεθόδων, τεχνικών και δεικτών που χρησιμοποιούνται στην πληθυσμιακή- δημογραφική ανάλυση (τέταρτη ενότητα), ενώ στο τελευταίο μέρος εκτίθενται συνοπτικά κάποιες προβληματισμοί γύρω από την δημογραφική πολιτική. Το εγχειρίδιο αυτό στοχεύει να αποτελέσει ένα χρήσιμο βοήθημα σε όλους όσους επιθυμούν να εξοικειωθούν με τις αρχές της δημογραφικής ανάλυσης και ταυτόχρονα να κατανοήσουν το δημογραφικό και τοπικό, λαμβάνοντας κριτική θέση στη συζήτηση για τις δημογραφικές εξελίξεις και προοπτικές στη χώρα μας.

Για περισσότερα βλέπε ιστοσελίδα ΕΔΚΑ:

<http://www.demography-lab.prd.uth.gr/Publications-gr.asp>